

KÍSÉRLET EGY ÚJGÖRÖG ÁLLAM MEGTEREMTÉSÉRE. A JÓN-SZIGETEK A NAPÓLEONI HÁBORÚK IDEJÉN

A Jón-szigetek: Korfu (Kérkira), Páxi (Páxosz), Lefkáda (Lefkász, Santa Mavra, Ajía Mávra), Kefalónia (Kefalínia), Ithaka (Itháki), Zákynthosz (Zante) és Kithéra (Kíthira, Cerigo) geopolitikai helyzetükből adódóan sajátos szerepet tölthettek be az újjörög történelemben. A szigetek ütközőzónában helyezkedtek el: lakóik a középkorban négyszáz évig velencei uralom alatt álltak, és az Oszmán Birodalom nem tudta kiterjeszteni a fennhatóságát rájuk. Ezért gazdaságuk, társadalmuk, szellemi életük sajátos az újjörög nép történelmében, hiszen ezekben a vonatkozásokban inkább a nyugat-európai fejlődés perifériájához, mint a Balkán-félsziget népeiéhez hasonlíthatók.

A nagy francia forradalom és a napóleoni háborúk korszakában, miközben Európa számos országában jelentős változások történtek, a szigetcsoport – a térségben egyedülálló módon – önálló államot alkotott. Az 1799 és 1807 között fennálló Hétsziget Egyesült Köztársaság az orosz cár és a török szultán védnöksége alá került, de alkotmányai és önálló intézményei biztosították a helyi lakosság beleszólását az állam irányításába. Az orosz–török védnökséget francia megszállás előzte meg, és az is követte.

Az 1797 és 1814 közötti időszakban alakult meg görög földön az első nemzeti nyomda, az első újjörög népiskola és a Jón Akadémia. A vizsgált korszakban az arisztokrácia mellett a polgárság is bekapcsolódott az állam irányításába. Számos olyan változás történt, amely lehetővé tette volna, hogy ez a régió képezze a független görög állam magját. Ennek ellenére a bécsi kongresszus tárgyalásai eredményeként kialakított jóniai egyezményben a hét sziget brit védnökség alá került. A szigetek csak 1864-ben csatlakozhattak az időközben megalakult és a nagyhatalmak által elismert független újjörög államhoz.

A Hétsziget Egyesült Köztársaság (1799–1807)

Bonaparte Napóleon itáliai hadjárata végén, 1797. október 17-én aláírta I. Ferenc Habsburg uralkodóval a campoformiói békét. A Velencei Köztársaság jón-tengeri szigetei és a hozzájuk tartozó szárazföldi városok (Vuthrotó, Párga, Préveza és Vónica) a Francia Köztársaság fennhatósága alá kerültek.¹ A görög történészek által „köztársasági franciák fennhatóságának” nevezett időszak 1799-ben véget ért. Napóleon egyiptomi expedíciójával párhuzamosan az egyesített orosz–török flotta elfoglalta a Jón-szigeteket. Usakov admirális csak négy hónapig tartó ostrom után tudta bevenni a korfui erődot.²

Az oroszokat a szigetlakók – ahogy korábban a velenceiek után a franciákat is – nagy lelkesedéssel fogadták. A görögök a szigeteken ideiglenes önkormányzati testületeket alakítottak ki, és az 1799 és 1807 közötti periódusban több alkotmányt fogadtattak el orosz és török védnökükkel. Usakov admirális már 1799 májusában ideiglenes igazgatási tervet, az ún. „usakovi alkotmányt” terjesztette elő a Korfun székelő, de a többi sziget képviselőjét is magában foglaló gerúsiának.³ Az ideiglenes alkotmány arisztokratikus jellegű volt, az egyes szigeteket a nagytanács vezette,

amelynek cenzusos választójog alapján a keresztény nemesek és a polgárok lehettek a tagjai. A nagytanácsok jelölték ki képviselőiket a gerúsziaába, amely a törvényhozó és a végrehajtó hatalmat gyakorolta, sőt a katonaságot és a rendőrséget is ellenőrizte. A gerúszia elnöke volt az államfő. Minden szigeten helyi kormányzatot, bíróságot és közpénztárt szerveztek. Az igazgatási nyelv a görög lett. Korfun Usakov az ortodox papság kérésére újjászervezte az érsekséget.⁴

Hosszas viták eredményeként 1800. április 1-jén Oroszország és Törökország képviselője aláírta a konstantinápolyi konvenciót, amelyben rendelkeztek a szigetek státuszáról.⁵ A Jón-szigetek a Porta hűbéres területévé váltak, a Raguzai Köztársaság jogállásának mintájára. A Hétsziget Egyesült Köztársaságának integritását az orosz cár garantálta. Az alkotmányt el kellett fogadtatni a két nagyhatalommal. A Portának fizetendő adó összege háromévente 75 000 piaszter lett. A védnökök helyőrséget hagyhattak az erődökben, sőt – szükség esetén – újabb tengeri és szárazföldi seregekkel egészíthették ki. A szigetek kereskedői saját zászlójuk alatt hajózhattak a Fekete-tengeren. Vuthrotó, Párga, Préveza és Vónica városát a Porta annektálhatta, és lakóik a Moldvai és Havasalföldi Fejedelemségben kialakított szabadsággal élhettek. Mohamedán kormányzót (vajdát) állítottak az élükre, de a polgári és a büntetőjogot, az öröklés rendjét nem változtatták meg. Fenntartották a korábbi adók összegét, de a háborús károkokra való tekintettel két évre adómentességet biztosítottak. Megígérték, hogy a lakosok szabadon gyakorolhatják a vallásukat.

A konstantinápolyi konvenció alapján jött létre 1453 óta az első görög államalakulat. Az orosz és török védnök hatalom megegyezése eredményeként a görög politikusok évszázados vágya teljesült. Noha az újjörög állam belső szervezetéről és külpolitikai mozgásteréről később sokat vitatkoztak, akkor még benne rejtett az a lehetőség, hogy a visszaállandó Görögország magjává váljon.

Az új államot Nagy-Britannia is elismerte (a külügyminiszter 1801. január 13-án írt levelet erről a konstantinápolyi követnek), később pedig Spanyolország.⁶ A második koalíció háborúja folytatódott. Napóleon 1801. februárban Ausztriával aláírta a lunéville-i békét, amelyben megerősítették a campoformiói határozatokat. 1801. október 8-án létrejött az orosz–francia, október 9-én a francia–török béke.⁷ Franciaország elismerte a Hétsziget Egyesült Köztársaságot.

Az 1800-as és az 1801-es szerződések megeremeltették Hétsziget Köztársaság alkotmányos fejlődésének alapjait. Az állam nemzetközi elismertetése közepette a jón politikusok lázasan dolgoztak az alaptörvényeken. Konsztandákisz-Hiónisz görög történész szerint a Porta azért engedte ezt meg, hogy a lakosság ne kövesse az Ali pasa ellen lázadó szuliótát (Szúli lakói) példáját; a cár pedig biztos bázist akart teremteni magának az Adriai-tengeren.⁸

Az Usakov-féle ideiglenes szabályozás alapján kialakított 1800. évi, ún. konstantinápolyi alkotmány szövetségi államot körvonalazott. Az általános kormányzat központját Korfura helyezték, és a szigetek önkormányzatokat szerveztek. A szigetek nagytanácsai három-három tanácsost (gondnokot) választottak, akik négyhavonta prítanoszt (rektort) jelöltek ki a soraikból, s az adott időszakban az utóbbi irányította a végrehajtó hatalmat. A Korfun székelő gerúszia a szigetek képviselőiből állt. Vezetője az árhosz (uralkodó) nevet kapta, aki az egész köztársaság kormányzását irányította. A szigeteken a helyi bírósági, politikai és gazdasági vezetőket a nagytanácsok tagjai jelölték ki. A három gondnok által ellátott legfontosabb feladat a gazdaság, a kereskedelem és hajózás, valamint az egészségügy ellenőrzése lett. Megalkották a köztársaság jelképét: a zászlóra búzavirágkék alapon Szent Márk

szárnyas oroszlánja került, a jobb lábában zárt Evangéliumot tartott, amelyre az 1800-as évszámot írták és hét összekötött nyilat rajzoltak (a szigetek jelképeként). Az új államot szimbólumai révén a velenceivel kapcsolták össze, de az 1800-as évszámmal függetlenségét hangsúlyozták.⁹

Az 1800-as alkotmány a polgári, hajótulajdonosi réteggel szemben változatlanul a nemeseknek kedvezett.¹⁰ A törvényhozó, a bírói és a végrehajtó hatalmi ágot nem választották szét, a legfontosabb szerep az utóbbinak jutott. A törvényhozó testületnek jóformán nem volt befolyása a dolgok menetére.¹¹ Ez a rendszer nem volt igazán demokratikus, de a későbbi alaptörvények kiindulópontját képezte.

Az alsóbb néprétegek kirekesztése a politikai hatalomból, illetve a korábbi kiváltságok visszaállítása elégedetlenséget szült. Már nem lehetett figyelmen kívül hagyni a franciák által meghirdetett elveket. A népi mozgalmakon kívül az erősödő polgárság és a nemesség ellentétei is kiéleződtek. Főként Kefalónián, mert ez a sziget rendelkezett a legnagyobb flottával, itt több rivalizáló város és több erőd volt egymás közelében. A fővárossal, Argosztólivál szemben elhelyezkedő Lixúriban állomásozott a katonaság, és a kikötő révén erős volt a polgári, hajótulajdonos réteg, amely szembe fordult az arisztokratikus kormányzattal. 1800 nyarán a lixúriak felfegyverzett csapatai elfoglalták a fővárost, elűzték a korábbi vezetőket, és új tagokat jelöltek a korfui gerúsiába. Lehetséges, hogy az alkotmány miatti elégedetlenség váltotta ki a kefalóniai felkeléseket.

Lefkádán, Ithakán és Kithérán is zavargások voltak. Zákinthoszon 1801. február 20-án kitűzték az angol zászlót, a sziget kivált a szövetségből, és Nagy-Britannia védnökségét kérte. A konstantinápolyi brit követ, lord Elgin ellenezte a hatalom átvételét a szigeten, ezért Anglia korfui követét kérte meg a konfliktus rendezésére. 1801 szeptemberében öt török és egy brit hajó – amelyen Foresti is utazott, aki korábban konzul volt, később pedig ő fogta össze az angol ügynököket a térségben – indult Zákinthoszra. A partra szálló katonák előtt levonták a brit lobogót. Az angolbarát csoporttal később az ithakiaiak is kapcsolatot kerestek.¹²

A csatározások Kefalónián tartottak a legtovább, emiatt talán éppen ennek köszönhető, hogy az alkotmány nem az említett formában véglegesült. A szigeten a konstantinápolyi küldött, Nikólaosz Szigúrosz és Joánisz Kapodisztriasz¹³ teremtett rendet. Lixúri autonómia-törekvéseit (önálló hivatalszervezet létesítését kérték a korfui gerúsiától) azzal csökkentették, hogy a három városnak, Argosztólinak, Lixúrinak és a Szent György-erődnek egyenlő képviselőt biztosítottak a nagytanácsban és a gerúsiában. De az ellentétek nem simultak el, ezt követően is voltak még harcok.¹⁴

A széleskörű elégedetlenség miatt Szpiridon Theotókisz, a gerúzia elnöke felállított egy „Rendkívüli Bizottságot a Közrend Fenntartására”.¹⁵ Ebben a 64 tagú szervezetben, mely a „Korfú Szigeti Városok, Elővárosok, Falvak Tisztes Képviselőtestülete” nevet kapta – s melyet gyakran Onorandaként emlegettek – a parasztok és a városi polgárok is képviselthették magukat. Hitírisz szerint Theotókisz lépésével időt akart nyerni, ezért vonta be a kereskedőket, a hajótulajdonosokat, a mestereket, a földműveseket, akár még a zsidó vallásúakat is. A testület neve a népakaraton nyugvó, törvényes rend betartását célzó szándékot tükrözte.¹⁶ Az Onoranda bejelentette, hogy az 1800-as alkotmány ellentétes volt a szigetlakók érdekeivel, mert csak néhány nemest juttatott hatalomhoz, ezért új, demokratikus alkotmányt kell kidolgozni.

Az 1801-es alkotmányterv értelmében Korfun 240 tagú nagytanácsot állítottak fel, tagjai a különböző társadalmi rétegeket reprezentálták: 100 városi (40

nemes, 40 polgár, 14 kereskedő, 6 iparos) és 140 vidéki taggal. Képviselők a 20 évesnél idősebb jón állampolgárok lehettek, ezenkívül 6000 dukát (1000 tallér) vagyonnal kellett rendelkezniük. A nagytanács a végrehajtó hatalmat négy prokurátorra (gondnokra) ruházta. A törvények megszavazásán túl a gazdaságpolitika kialakítását, a főhivatalnokok kinevezését és a haderő mozgósítását jelölték meg a tanács legfőbb feladataként. A jón gerúziát, amelybe ez a tanács változatlanul három tagot delegált, az előző alkotmány által meghatározott módon tartották fenn. Az Onoranda a gerúzián kívüli egyéb hivatalokat, ideiglenes kormányzatokat megszüntette. Korfun 1801. november 29-én írták alá ezt az új – ha a terveket is beszámítjuk, immár harmadik – alkotmányt.¹⁷

A nagyhatalmak eltérően fogadták az újabb és újabb módosításokat. A Porta az 1801-es Onoranda alkotmányát nem ismerte el, és azt az utasítást adta Theotókisznak, hogy állítsa vissza az 1800-as konstantinápolyi alkotmányt. Módosítási tervek felmerülésének esetén tájékoztatni kellett az orosz és a török hatóságokat, amelyek majd észrevételeket fűznek hozzájuk. A britek – a bizonytalan helyzetre való tekintettel – 1802 márciusában csapatokat indítottak Korfura. A szultán a gerúzia védelme érdekében orosz katonák bevonását helyezte kilátásba. Sándor cár teljhatalmú megbízottat jelölt ki, a zákinthoszi G. Mocenigót, a korábbi toszkánai orosz követet, hogy helyreállítsa a törvényességet a jón államban. Utóbbi 1802. szeptember 1-jén ért Korfura. Decemberben feloszlatta a gerúziát, majd ideiglenes hivatalokat és polgárőrséget szervezett, megerősítette a rendőrséget. Az új, 40 fős tanácsba és a 17 fős gerúziába minden sziget küldött delegátust. Ekkor lett államtitkár Joánisz Kapodisztriasz.¹⁸

1803. október 26-án összeült az alkotmányozó gyűlés, hosszabb vita után december 5-én végül megszavazták az új alkotmányt. A szakirodalomban a kialakítás éve szerint említik. A 7 fejezetből és 212 cikkelyből álló alaptörvény kiszélesítette a választásra jogosultak körét. A választókat vagyoni vagy műveltségi cenzus alapján jelölte ki. Az új társadalmi réteg, az ún. alkotmányos nemesség a hagyományos arisztokrácián felül a polgárságot is magában foglalta. Elválasztotta egymástól a törvényhozó, a végrehajtó és a bírói hatalmi ágat. A törvényeket a parlament (bulé, újjörögül: vüli) hozta. A végrehajtó hatalom, a gerúzia élén a „hegemón” (elnök, régens) állt, s kormányt (szigetenként pritánoszokat) is kinevezett. A kül-, a had-, a gazdasági és a belügyekért felelős személy kiemelten fontos feladatokat látott el. Az 1803-as alkotmány a végrehajtó hatalom alá rendelte a katonaságot. Független bírói testületet alakított ki: községi bíróságokat, semmítőszéket, négy fellebbviteli bíróságot, esküdtbíróságot, szigetenként elsőfokú és járásbíróságot szervezett. A perek és a bizonyítási eljárások során társadalmi hovatartozástól független jogegyenlőséget akart megvalósítani. Kiemelte a család és a tulajdon sérthetetlenségét, az elemi és a középfokú oktatás fontosságát. A külkereskedelem és a hírközlés megvalósítása érdekében kereskedelmi bíróságok, konzulátusok, követségek, révkapitányságok, posták felállítását írta elő. Az alkotmány a görögkeletit nyilvánította államvallásnak, de biztosította a többi egyház szabadságát is. Nagy jelentőségű rendelkezés volt, hogy a görögöt jelölte meg az állam egyetlen hivatalos nyelvének.¹⁹ Előírta, hogy a közhivatalok gyakorlásának 1810 után kötelező feltétele lesz a görög nyelvtudás, s 1820 után a hivatalos iratokat kizárólag az államnyelven adják majd ki. Az alkotmány betartását a gerúzia által kijelölt cenzoroknak és felügyelőknek kellett ellenőrizniük. 1803. december 27-én a korfui metropolita megszentelte az okiratot, és az alkotmányozó gyűlés elnöke és a gerúzia alelnöke – mert az elnök, Szpiridon

Theotókisz november 24-én meghalt – felesküdt az Evangéliumra, hogy megtartja az alaptörvényt, és hű lesz a köztársasághoz.²⁰

Az 1803-as alkotmány J. Hitírisz szerint a korábbi centralizált alaptörvénnyel szemben valóban szövetségi felépítésű volt, a politikai jogokat a nemességen kívül más társadalmi rétegekre is kiterjesztette.²¹ Konsz tandákisz-Hiónisz a hatalmi ágak világos elválasztása és a polgárok egyenlőségének megfogalmazása miatt demokratikusnak, polgári liberálisnak tartja ezt a törvényt.²² Az alkotmány nem említette a védnök hatalmakat, ezért az oroszokat képviselő Mocenigo elégedetlen volt.²³ A közoktatás megteremtése céljával 1805-ben nyílt meg Korfun az első görög népiskola.

Az önállóság megszilárdítására törekvő gerúzia Joánisz Kapodísztriasz kezdeményezésére az orosz cárhoz fordult. Azt kérte, hogy ismerje el a Hétsziget Köztársaságot szabad és független államként, csatolja hozzá a négy szárazföldi várost, és szentesítse az 1803-as alkotmányt. A kérés nem talált meghallgatásra. A jóváhagyást mind az orosz, mind a török udvar megtagadta. Az új alkotmány kialakításába – a cár utasításának megfelelően – Mocenigo már személyesen is beavatkozott.²⁴ I. Sándor megbízottja hatályon kívül helyezte az 1803-as alaptörvényt, és 1806-ban új alkotmányozó gyűlést hívott össze. Ennek kapcsán a lefkádai prítánosz, Sztilianósz Vlaszópulosz²⁵ csalásról számolt be: Mocenigo küldötte előre átadta a megválasztandó személyek névsorát. A gyűlés október 27-én ült össze, a titkár Joánisz Kapodísztriasz maradt. Ő terjesztette elő az új alkotmányt, amelyet a gerúzia december 27-én megszavazott.²⁶

Az 1806-os alkotmánytervet Mocenigo 1807. január 14-én elküldte a cárnak jóváhagyásra, de a Budberg külügyminisztertől kapott, március 23-ra datált válaszban még csak az szerepelt, hogy tanulmányozzák, és hogy lépéseket tesznek Korfu védelmére. A cárnak már nem maradt ideje a szentesítésre a tilsiti béke megkötéséig, 1807 júliusáig.²⁷ A török hűbérrel a szövegben szó sem esett, de a szultán nem is foglalkozott vele, mert 1806 végén kitört az orosz–török háború. 1807. január 6-án a Porta meghirdette, hogy ezentúl egyedül gyakorolja a főhatalmat a szigetek felett. Megszakította Oroszországgal diplomáciai kapcsolatait. 1807. június 17-én a jón gerúzia a háború elkerülése érdekében semlegességi nyilatkozatot tett. Mocenigo ugyanezt próbálta hangsúlyozni a szigetek nevében a térségre aspiráló franciáknak is.

Az 1806-os alkotmánytervben ugyan újra elválasztották a törvényhozó, a végrehajtó és a bírói hatalmi ágat, de – újdonságként – az előbbi kettő fölött szigorú ellenőrzést gyakorolt az orosz megbízott. A 17 tagú gerúziát a hét sziget képviselőiből állították össze, kilenc tagja három, a többi négy évig töltötte be a tisztségét. A végrehajtó hatalmat öt miniszter kezébe adták. A princeps vezette őket, s kiemelt feladatként kezelték a külügyet, a had- és flottaügyet, a bel- és gazdasági ügyeket, valamint az igazságügyet. Külön rendelkeztek a közpénztár felállításáról, az irattárról, a cenzusos választójog alapján kialakított tanácsokról. Az egyes szigeteken a kormányzat elnöke a prítánosz lett, és helyi szinten is megosztották az említett feladatokat.²⁸

Az 1806-os terv sokat megőrzött az 1803-as alkotmány liberális vívmányaiából, és fenntartotta a szigetek autonómiáját. Igaz, elismerte az orosz beavatkozás lehetőségét a köztársaság bel- és külügyeibe. A szakirodalomban eltérő nézetekkel találkozunk. Így J. Hitírisz szerint az alkotmány kizárólag az orosz érdekeket szolgálta, és a magukat reformernek vallók elárulták benne a függetlenség ügyét. A szigetekre – írja – a cári abszolutizmust ültették át, a választásokat az orosz

udvar ellenőrizte.²⁹ Hitírisz vádjai, melyek szerint néhány nemes politikai pozícióért cserébe eladta volna a hazáját az oroszoknak, nem igazolhatók. Noha a franciák 1807-es visszatérése után, 1808-ban Joánisz Kapodisztriasz orosz szolgálatba állt, de mindvégig a görög függetlenségért dolgozott.

Egy másik szerző, Konsztandákisz-Hiónisz azt emeli ki, hogy az 1806-os terv változatlanul fontosnak tartotta az oktatás szerepét és a vallási türelmet, de az eltelt három év alatt nem valósultak meg az előbbi alkotmány nyelvhasználatra vonatkozó szabályozásai. Az orosz védnök más országok blokádja esetén – ez ekkor már francia és brit, illetve török oldalról is reális veszélyként fenyegetett – teljes felhatalmazással rendelkezett a köztársaság ügyeiben. Ebben a tekintetben az alkotmány az 1800-as, konstantinápolyihoz hasonlítható, de csak egy védnök maradt. Konsztandákisz-Hiónisz összességében szakszerűtlennek és hiányosnak minősíti az 1806-os tervezetet.³⁰

Az alkotmányok jellegének összevetése során a francia forradalom hasonló okmányainál tapasztalható tendenciát figyelhetjük meg. Az 1791-es polgári liberális alkotmányt a lényegesen demokratikusabb, 1793-as jakobinus alkotmány követte. Így történt a Jón-szigeteken is: az 1799–1801 közötti alkotmányok után az 1803-as jóval szélesebb társadalmi rétegeket vont be a döntéshozásba (az ún. alkotmányos nemességet, azaz a polgárságot). A jakobinus és az 1803-as alkotmányban is fontos szerepet kapott a népoktatás és az egészségügy kérdése. Ezekhez képest a francia forradalom 1795-ös és a Hétsziget Köztársaság 1806-os változata már bizonyos fokú visszarendeződés eredményeként született.

A „császári franciák” uralma (1807–1814)

Mialatt a jónok az újabb és újabb alkotmányok kialakításán és elfogadtatásán dolgoztak, Napóleon seregei elérték Oroszországot.³¹ 1807. július 7-én Sándor cár és a francia császár aláírták a tiltsi béke-, barátsági és szövetségi szerződést.³² Július 9-én újabb megegyezést írtak alá Cattaró és a Jón-szigetek franciáknak történő átadásáról, illetve utasításokat küldtek Talleyrand francia külügyminiszternek, az Adriai-tengeren állomásozó Szenyavin orosz altengernagynak és Ali janinai pasának, aki jelentős területeket foglalt el a görög szárazföldön, és függetlenítette magát a török szultántól.³³

A második francia fennhatóság csak Korfu és Páxi szigetén tartott hét évig, hiszen a britek már 1809–1810 folyamán elfoglalták az öt délebbi szigetet. Az első francia fennhatóság inkább az eszmék és a politikai jogok tekintetében befolyásolta a szigetlakók életét. Az orosz–török, majd a második francia védnökség a gazdaság, az intézményrendszer, az infrastruktúra, az oktatás és művelődés terén hozott – a britek által is folytatott – fontos reformokat. 1797–1798-ban, Bonaparte hódításainak kezdetén még nem alakult ki a vazallus államok igazgatási módja, 1807-ben viszont, a napóleoni birodalom fénykora idején a franciák már új államokat hoztak létre, amelyek mintaként szolgálhattak Jónia előtt. Az oroszok bevonták a szigetek lakóit, előkelőit a helyi kormányzatba, ezt a módszert követték a franciák is. Ennek révén a görögök már a megszállókkal szemben is megfogalmazták érdekeiket, egyértelműbbé vált politikai állásfoglalásuk.

A Jón-szigetek és Párga megszállása után, szeptember 1-jén César Berthier, az új kormányzó kiáltványban tudatta a lakossággal, hogy ezentúl a francia császár alattvalóiként kezeli őket. Az első francia fennhatósághoz képest 1807 után lényeges változások történtek az igazgatás terén. Ennek oka lehetett a megszállók kormányzati

tapasztalatának bővülése, a birodalom intézményrendszerének átalakulása (pl. a Code Napoléon kiadása). A franciák megpróbálták egyszerűsíteni a rendszert, és törekedtek rá, hogy fokozott mértékben vonják be a helyi lakosságot az ügyintézésbe.

Az új igazgatási rend alapját a Césár Berthier általános kormányzó által 1807. szeptember 1-jén kiadott proklamáció és a november 10-én Fontainebleau-ban közzétett császári rendelet biztosította.³⁴ A szeptember 1-jei proklamációban kinyilvánították, hogy a Hétsziget Köztársaság ezentúl a Francia Birodalom részét képezi, a szigetek lakói a francia császár és az itáliai király alattvalói, címerük és zászlajuk megegyezik a franciákéval. Hatályon kívül helyezték az 1803-as és 1806-os alkotmányt, a gerúszia pedig szeptember 4-i nyilatkozatában tájékoztatta a szigetek lakóit, hogy ideiglenes hatalmat alakítanak, címerük és zászlójuk révén elismerik a francia fennhatóságot, de maguk gyakorolják a görögkeleti vallási irányítást.³⁵

Berthier a gerúszia létszámát tizenhétről öt főre csökkentette, és tagjai között szerepelt Emanuël Theotókisz. A korábbi fennhatóságok során is kiemelten kezelt gazdasági, igazságügyi és belügyi feladatkör ellátására államtitkárokat neveztek ki. A belügyi államtitkár, Anasztásziosz Flamburiárisz franciabarát érzelmeivel vált ki. A szenátus tagjait és az államtitkárokat Berthier nevezte ki, és jogkörük meglehetősen korlátozott volt. A határozatokat – az államtitkári jelentések alapján – az általános kormányzó hozta, tájékoztatta róluk a gerúziát, amely így kifejezetten reprezentatív testületté vált.³⁶ Émil Rodocanachi szerint Berthier „a Francia Császárság tipikus tartományává szervezte a szigeteket”, beavatkozott az egyház működésébe, eltörölte a régi naptárt, új ünnepeket vezetett be, az iskolákban kötelezővé tette a francia nyelv tanítását, és megtiltotta a falvakból a városokba vándorlást.³⁷ A „tipikus francia tartománnyá szervezés” nem járt sikerrel, mert Napóleon sem értett egyet az általános kormányzó intézkedéseivel, ha azok a lakosságot a franciák ellen hangolták.

A november 10-i császári rendeletben már nagyobb önállóságot biztosítottak a szigetlakóknak. Nem erősítették meg Jónia Francia Birodalomhoz csatolását sem. Taktikusan kívárták, amíg a franciabarát politikusok – például Flamburiárisz – maguk indítványozták ezt. Napóleon meg akarta őrizni a lakosság jóindulatát, újra növelte a gerúszia jogkörét.³⁸ November 10-én az általános kormányzó mellé császári megbízottat is kineveztek. A francia udvarban úgy tervezték, hogy szigorúan szétválasztják a két jogkört, a gyakorlatban viszont ez a kettős vezetés számos konfliktust eredményezett, a két méltóság gyakran lépte át egymás hatáskörét. Ellentéteiket a helyi nemesség és a polgárság ki tudta használni, gyakran előfordult, hogy a császári megbízott intézkedése miatt a lakosok panasszal fordultak az általános kormányzóhoz.

A rendelet értelmében a katonai felügyeletet az általános kormányzó gyakorolta, míg a császári megbízott a szigetek politikai életével, többek között a gerúszia és az államtitkárok ellenőrzésével foglalkozott. Az általános kormányzó sem közvetlenül, sem közvetve nem vehette át a császári megbízott feladatkörét. A katonai igazgatás vezetői jóval toleránsabbak voltak a nemesség követeléseivel kapcsolatban, emiatt jobb viszonyban voltak a lakossággal. A polgári adminisztráció alkalmazottai kevésbé tartották tiszteletben a nemesi kiváltságokat, s nem riadtak vissza az arisztokrácia elleni vizsgálatoktól, sőt még bebörtönzésüktől sem. A császári megbízott hatalmát gyengítette, hogy szembefordult azokkal a nemesekkel, akiket a francia hatalom politikai ellenfeleinek tartott. Az általános kormányzó tisztában volt vele, hogy az arisztokrácia nem fog mindenben egyetérteni a megszállókkal, és mivel nem kívánta befolyásolni, megváltoztatni politikai állásfoglalását, jó kapcsolatokat

tudott vele kiépíteni. Alapvetően különbözött a két tisztségviselő megközelítési módja: a császári megbízott a francia érdekek érvényesítéséhez akart kedvező feltételeket teremteni a szigeteken, míg az általános kormányzó úgy tekintett a helyi politikai vezetőkre, mint a tényleges hatalom gyakorlóira, akik fontos szerepkört töltek be az újonnan kialakított hierarchikus rendben, de csak a katonai kormányzatot követően.³⁹ (Az általános kormányzói méltóságot 1807 szeptemberétől 1808 márciusáig César Berthier, utána François Donzelot, a császári megbízottit 1807 novemberétől 1810 májusáig Julien Bessières, utána Mathias Lesseps töltötte be.)

J. Baeyens szerint a november 10-i császári dekrétum eléggé liberális volt, és tiszteletben tartotta a meglévő intézményeket.⁴⁰ A görög vezetők egy darabig abban reménykedtek, hogy fenntartható lesz a Hétsziget Köztársaság igazgatási rendszere. Sziorókasz szerint Mocenigo és Kapodisztriasz azt gondolta, hogy a tilsiti békében csak a védnök személye változott meg, de csalódnuk kellett. A lakosság egy része a franciákkal volt elégedetlen, mások Mocenigót és a korábbi vezetést vádolták önzéssel és a közpénzek elherdálásával.⁴¹

1808 során a görög vezetők ellenőrzése és a lakosság jóindulatának megnyerése érdekében újabb igazgatási változásokat hajtottak végre. Julien Bessières császári megbízott az április 1-jei rendeletben azt a feladatot kapta, hogy vegyen részt a gerúszia ülésein, és figyelje meg, mennyire hajlandók együttműködni a görög vezetők a francia hatóságokkal. Szeptember 1-jén visszaállították a gerúszia 1805-ös belső szabályozását a belügyi, a gazdasági és az igazságügyi kamarával.⁴² Ezek révén 1807 és 1809 között a gerúszia viszonylag harmonikusan együttműködött a francia adminisztrációval. A gerúszia tagjai, a fenyegető angol veszély miatt, végül maguk döntöttek úgy, hogy csatolják a Jón-szigeteket a Francia Birodalomhoz. A. Flamburiárisz előterjesztését a testület 1809. augusztus 26-i, november 25-i és december 6-i ülésén tárgyalták. (Közben, november végére Zákinthosz, Kefalónia, Ithaka és Kithéra brit kézre került.) A csatlakozás mellett a következő érvek szóltak: az angol ügynökök tevékenysége, a hivatalok működési hibái, a személyes érdekek és az önkényes intézkedések jelentős száma az igazságszolgáltatásban, a szigetek földrajzi helyzetéből származó veszélyek – mint a Török Birodalom szomszédsága, és főként Ali pasa expanziós tervei –, valamint pénzügyi szempontok. A jön kereskedőket – remélték – francia alattvalóként kevésbé háborgatják majd a Török Birodalom területén.⁴³ Az érvek meggyőzték a gerúszia tagjait, így teljesült Berthier korábbi terve, amelyet az 1807. szeptember 1-jei proklamációban fogalmazott meg.

A velencei időkben és a Hétsziget Köztársaság idején is működött a politikai rendőrség, utóbbiban főként a francia propaganda semlegesítése szándékával. A rendőrség a közbiztonság mellett – a járványok kivételével – a közegészségügyi feladatokat is ellátta. A császári franciáknak is szükségük volt erre a testületre, az 1808. május 1-jén kiadott rendeletben körvonalazott jogköre szerint a rendőr megállíthatta a külföldi utazókat, ellenőrizhette a fogadókat és a kávéházakat az összeesküvések és a kémek lefűlése érdekében. Figyelték az ellenséggel folytatott levelezést is. A déli szigetek angol elfoglalása miatt Korfu kerületeibe újabb felügyelőket neveztek ki, polgárőrséget szerveztek. A felügyelők kinevezése a politikai hatalom megosztását jelentette: a háborús helyzetben megnehezült hírközlés révén a helyi kormányzat nagyobb önállóságot szerzett a korfui központi vezetőkkel szemben.

Az általános kormányzó és a császári megbízott ellentétei a rendőrség irányításában is megnyilvánultak. Az 1807. november 10-i császári rendelet alapján a

rendőrség a császári megbízott alá tartozott, de 1809-ben a felügyelői tisztséget az általános kormányzó kezdeményezésére a helyi előljárók közül nevezték ki. Így a vádlottak – adott esetben – kihasználhatták az anarchikus állapotokat.⁴⁴

Az oroszok, majd a franciák – terveik szerint – támogatták a gazdaság fejlesztését, az infrastruktúra javítását⁴⁵, de erejük jelentős részét e téren elvonta a brit blokád által nehezített élelmiszer-ellátás és az utánpótlás biztosítása, az erődök védelme. Ez az oka, hogy maradandó, korszakalkotó változásokat inkább az egyház, az oktatás, művelődés terén értek el.

Vallás, egyházak

Az időben elkülönülő két francia adminisztráció egyházi kérdésekben számos eltérést mutat. 1797-ben Korfu lakói hiába kérték a nagy protopapász (a püspök alatti hierarchiai szint) helyett a püspöki méltóság visszaállítását. Ezt csak az oroszok valósították meg. 1797–1799 között éppen az egyház befolyása révén nőtt meg az oroszbarátok száma a szigeteken. Az oroszok érkezésekor az ortodox papság ünnepi szertartásokat tartott Szent Szipridon, Korfu sziget védőszentjének ereklyéjénél.⁴⁶ Usakov első dolga volt, hogy visszahelyezze jogaiba a görögkeleti egyházat, és 500 év elteltével visszaállította a korfui metropolita tisztségét.

1803-ban Korfun részletes egyházi szabályozást készítettek: megsabták a szertartások rendjét, a hittantanítás alapelveit, az egyházi bírászkodás módját.⁴⁷ Az 1803-as alkotmányban a görögkeleti egyház elsőbbségét hangsúlyozták a római katolikussal szemben, de az utóbbi hívei számára is biztosították a szabad vallásgyakorlatot. (A későbbi alaptörvényekben is ezt a mintát követték.) További előrelépést jelentett, hogy 1804-ben visszaállították a korfui és pászosi érseki méltóságot. Összeírták az egyházi vagyont, pontosították az egyházi felügyelők feladatait. A második francia és a brit fennhatóság idején is nagyra becsülték az ekkor készült okmányokat, sokat megőriztek a rendelkezések közül.⁴⁸

A császári franciák állásfoglalása kettősséget mutatott. Egyrészt a felvilágosodás szellemében toleranciát hirdettek, a felekezetek egyenjogúságát, az egyház és az állam szétválasztását, másrészt viszont az egyházra is ki akarták terjeszteni a világi hatóságok ellenőrzését.

Bessières császári megbízott a velencei igazgatási módot tekintette példának, mert úgy vélte, a városállam a saját érdekeinek megfelelően tudta kihasználni az egyes felekezeteket. Bessières csökkenteni szerette volna a konstantinápolyi pátriarkátus befolyását a lakosság körében, s javítani szerette volna a papok képzését. Erre jó oka volt, hiszen előfordult, hogy az alsópapok nem tudtak írni és olvasni. Bessières azt tekintette fő feladatának, hogy a szigeteket a Francia Birodalomhoz csatolja. Ez a törekvés vezérelte egyházi intézkedései során is. Ugyanakkor a császári megbízott tisztában volt az első francia fennhatóság valláspolitikájának sikertelenségével, így folytatni, sőt javítani szerette volna a Hétsziget Köztársaság időszakában kialakított gyakorlatot. A püspököknek felelősséget kellett vállalniuk az alsópapságért, de a törvénysértésekért a polgári bíróságok szabták ki a büntetést. A Code Napoléon szellemében a franciák a polgári anyakönyvezés bevezetését tervezték, a válásokat is a világi hivatalnokok mondták volna ki, de az intézkedések következetes végrehajtásához kevésnek bizonyult a rendelkezésükre álló idő.

Bessières „ésszerűsítő” cselekedetei a papság elégedetlenségét váltották ki. Csökkenteni akarta az egyházi ünnepek és a böjti időszakok számát, takarékosági

okokból néhány kolostor és templom bezárását tervezte. Javaslatai nem valósultak meg. A konstantinápolyi pátriarkátus befolyását azáltal igyekezett csökkenteni a császári megbízott, hogy támogatta a hétszigeti autonóm egyház szervezését. Tisztában volt vele, mennyire veszélyes, ha az egyházi hierarchia csúcsán egy olyan személy áll, aki idegen nagyhatalom területén él. Ezért azt tervezte, hogy a korfui érsek irányításával szinódus jöjjön létre (négy püspökből és minden egyes szigetet képviselő papból).

A Jón-szigetek egyházi vezetése megtanult taktikázni, saját érdekeinek megfelelően pártolta vagy ellenezte a franciák által kezdeményezett reformokat. A konstantinápolyi pátriarkátustól való függetlenség megfelelt neki, amennyiben az eljövendő egyházi autonómiát segítette elő, viszont ugyanezt a szabadságot és vallási függetlenséget akarta fenntartani a franciákkal szemben is. Kevésbé tartotta fontosnak a világi anyakönyvezés megvalósítását, valamint a papok képzettségi szintjének emelését. Hiába tervezte tehát Bessières – a velencei időszak mintájára – állami ellenőrzés alá vonni az egyházat, a helyi papságot nem sikerült megnyernie, az ortodox egyházi intézmények olyanok maradtak, amilyenek a Hétsziget Köztársaság idején voltak. Kizárólag a pátriarkátustól való függetlenség és az alsópapok cselekedetei iránti püspöki felelősség erősödött.

Bessières és utódja, Lesseps el akarta kerülni, hogy a latin vallás kedvezőbb megítélésével provokálja a görögkeletieket: amikor Bessières a latin érseknek a „birodalom grófja” címet adományozta, ugyanezt a méltóságot biztosította az ortodox főpapnak. A franciák szorgalmazták a latin papok képzésére szolgáló szeminárium alapítását. A felvilágosodás szellemének megfelelt, hogy a politikai vezetők az egyházi autonómiát a szertartások tekintetében érvényesítették, de az egyházi bevételek kezelésébe az állam be akart avatkozni. Lesseps a latin papság kiadásainak csökkentését terjesztette elő, részben a gazdasági problémák, részben a görögkeleti népesség elégedetlenségének ellensúlyozására.⁴⁹

Az egyházi igazgatás alapját egészen 1811-ig egy velencei törvény alkotta, amelyen lényegében nem változtatott az első francia és az orosz–török uralom sem. 1811. szeptember 18-án azonban a Jón-szigetek parlamentje elfogadta az új belső egyházi szabályozást, összesen 11 fejezetben és 114 cikkelyben. Rendelkezéseket hoztak templomok építésére, a főpapok feladatkörére és a felszenteléshez szükséges képzettségre vonatkozóan. A városi előljáróság engedélye nélkül tilos volt egyházi tulajdont, birtokot értékesíteni. A templomokat csoportokra osztották (kolostorok és különféle tulajdonban lévő templomok), és ennek megfelelően szabályozták az ügyintézés körét. Májig ez maradt a helyi egyházi igazgatás alapja.⁵⁰ Vannak olyan szerzők, akik annyira meghatározónak tartják az 1811-es szabályozást, hogy szerintük ezzel kezdődik meg az egyház legális politikai részvétele. Érzékelhetővé vált a politikai rend kialakítása.⁵¹

A zsidókkal a szigeteken nemcsak mint vallási közösséggel, hanem mint jelentékeny kereskedelmi csoporttal is számolni kellett.⁵² A Jón-szigetek zsidó kereskedői már szoros kapcsolatban álltak a helyi lakossággal, így – a kontinentális zárlat egyre nehezebb betartása idején, távoli területekre nyúló összeköttetések révén – konkurenciát jelentettek a franciáknak. A korfui zsidó közösséget már korábban is hátrányos megkülönböztetéssel, tiltásokkal korlátozták. A velencei időszakban külön dekrétumot adtak ki rájuk vonatkozóan, életmódjuk és az – Európában számos helyen jelentkező – előítéletek miatt elzárták őket a társadalom más részétől.⁵³ A zsidók zárt városrészei a Francia Birodalom területén több helyen is adminisztratív problémákat

vetettek fel. A felvilágosodás szellemében csökkentették a különbségeket, lépéseket tettek az emancipáció felé. De miközben társadalmi egyenjogúsításukat kezdeményezték, a zsidóknak visszafizetendő adósságokat eltörölték, és igyekeztek korlátozni kereskedelmi tevékenységüket. A franciák meghirdetett célja az volt, hogy egy évtized alatt minden különbséget megszüntessenek a zsidók és más francia alattvalók között. Napóleon és a francia tisztek azon törekvései, amelyek a zsidók társadalmi integrációját segítették volna elő, nem jártak sikerrel: az egyik oldalról az antiszemita megmozdulások, a másik oldalról az asszimilációval szembeni fokozott ellenállás hiúsította meg azokat.

Lesseps a korfui zsidó egyházszervezet átalakítását javasolta: a korábbi görög és itáliai zsidó egyházközösség összevonását tervezte „konzisztórium zsinagóga” néven. A konzisztórium tagjait, a gyülekezet képviselőit a zsidók választanák, s a konzisztórium lenne felelős a zsidók pénzügyeinek intézéséért, a tagok felügyelnék a pénzforrások felhasználását, s összekötő feladatot is ellátnának a polgári igazgatás és a vallási közösség között. Azonban ezek a tervek sem valósultak meg, idő sem volt rájuk, s a hagyományok erősebbnek bizonyultak a császári megbízottak befolyásánál.⁵⁴

Oktatás, művelődés, a görög nyelv ügye

A görög függetlenség kivívásának egyik sarkpontja volt nyelvtük használata, oktatása, a széles társadalmi rétegek tanítása, képzése. A magyarországi görög diaszpóra is példaként szolgált arra, hogy az emigránsok pénzzel, könyvekkel támogatták balkáni honfitársaikat. A Jón-szigeteken a köztársasági franciák időszakában olvasást, írást, számtant és francia nyelvet tanítottak. A velencei uralom után ez fontos lépés volt a népoktatás megteremtéséhez.

A Hétsziget Köztársaság idején, Mocenigo és a gerúzia tárgyalásai eredményeként megteremtették az anyagi alapot az 1803-as alkotmányban tervezett iskolák felállításához. 1805. november 3-án Korfun megnyitották az első újjörög népiskolát. Az ún. Tenedoszi Iskola az új erőd tenedoszi latin kolostorában kezdte meg működését (a szerzetesek 1456-ban, Tenedosz szigetének török elfoglalása után menekültek Korfura).⁵⁵ Az iskola tanulmányi szabályzatát a Korfui Megyei Levéltárban kézbe lehet venni.⁵⁶ A négy osztályba végül körülbelül 150 tanulót írtak be. Külön osztályba jártak a nemesek és a tisztek gyermekei, és külön a görögkeleti és a római katolikus vallásúak.⁵⁷ A Tenedoszi Iskola nemcsak alap-, hanem középfokú képzést is biztosított.

A császári francia korszakban gyökeresen szakítottak az első francia fennhatóság oktatáspolitikájával, mert míg akkor a nyugati (elsősorban a francia) egyetemeken való továbbtanulást kívánták elősegíteni, addig a Hétsziget Köztársaság a nemzeti jelleget hangsúlyozta.⁵⁸ A többi szigeten is megszervezték az alapszintű, görög nyelvű képzést. Kithérán a hároméves alapfokú iskola mellé négyéves gimnáziumot is felállítottak. A térségben egyedülálló módon pártolták a lányok oktatását is, ők az írás mellett kézimunkát és szövést tanultak.⁵⁹ A császári franciák kezdetben nem változtattak az oktatási rendszeren, Bessières császári megbízott siralmasnak találta a helyzetet: a ritkán látogatott órák és a nem feltétlenül alkalmas tanárok miatt csak kevés korfui tudott olvasni. Javasolta, hogy a falusi iskolákban legalább írni és olvasni, valamint az elemi nyelvtani ismeretekre tanítsák meg a gyerekeket. A tanítók lehetőleg a papok legyenek, akik a tanulók családjától kapják fizetségüket.⁶⁰

A franciák természetesen saját nyelvük oktatását is fontosnak tartották. Ezen a téren az első fennhatóságukhoz képest változás történt, már nem törekedtek kizárólagosságra: a francia nyelv egy lett a görög és az olasz mellett. Úgy ítélték meg, hogy túl drága lenne a francia és az olasz tanárok Jóniába hívása, ezért a Francia Birodalom gimnáziumai vállalták, hogy – a kormányzat költségén – fogadják a szigetek legtehetségesebb diákjait.⁶¹ Francia tiszték is tanítottak a Császári Gimnáziumnak átnevezett Ténédoszi Iskolában, köztük Charles Dupin.

A görögök növelni akarták az iskolák számát, és szorgalmazták a gyakorlati ismeretek tanítását, pl. a földművelést, a hajóépítést és a jogi kérdéseket.⁶² A Ténédoszi Iskola tovább működött a brit védnökség alatt is, részben a tanárok is megmaradtak, többek között Andréasz és Panajótisz Idroménosz, Andréasz Musztoxídisz.⁶³

A művelődés, az oktatás fejlesztése, a görög nyelv megerősítése érdekében fontos feladatot töltöttek be a nyomdák. 1797 előtt a görög nyomdászat az anyanyelvi területek hagyományos határain kívül működött: Velencében, Bécsben, Pesten, a dunai fejedelemségekben. A köztársasági franciák idején alapított korfui nyomda állami irányítás alatt tovább dolgozott a Hétsziget Köztársaság idején. 1803. június 10-én jelent meg, és 1807-ig adták ki a szigetek első hivatalos lapját, a *Monitore Settinsularét*. A franciák 1807-es visszatérése után César Berthier, majd 1809-ben Donzelot főként Itáliából behozott gépekkel átalakította a berendezést. A nyomdászokat itáliai területeken képezték, a munka szervezettebbé vált. 1813-ban Lesseps császári megbízott – a megnövekedett igényeknek megfelelően – emelni kívánta a nyomda kapacitását. A helyzet csak fokozatosan javult, a munkafeltételek, a bérek nem érték el a nyugat-európai szintet. A külföldi munkásoknak le kellett mondaniuk a könnyű boldogulás reményéről.

A nyomdászati hivatás a korszakban a Jón-szigeteken bizonyos tekintetben pedagógiai és missziós jellegű volt. Chabot tábornok úgy fogalmazott, hogy a nyomdák működtetése minden polgártárs érdeke, fontos szolgáltatás. A *Monitore Settinsulare* című lap helyett 1808 januárjától a *Monitore Corcirese*, majd 1809-től megváltozott címmel, a *Monitore Jonio* (*Moniteur Jonien*) lett a hivatalos lap.⁶⁴ A lap nagy terjedelemben foglalkozott a franciák sikeres előretörésével, s propagandát fejtett ki az angol térnyeréssel szemben. A Korfui Levéltárban tanulmányozható az 1814. június 17-i szám, amely már a francia visszaszorulásról tudósít.⁶⁵

A lapok kapcsolatot teremtettek az adminisztráció és a nép között. Az angolok elleni harc miatt, az emberek tájékoztatása érdekében gyakorivá váltak a francia–görög nyelvű nyomtatványok, s ennek érdekében szükséges volt fordítók alkalmazása. A nyomda tervezett bővítését ugyan – a körülmények miatt – a franciák nem tudták megvalósítani, de a brit protektorátus idején is az adminisztráció fontos eszközének tartották, és folytatták üzemeltetését.⁶⁶

1808-ban Julien Bessiéres kezdeményezésére megalapították az első újkori görög akadémiát, a Jón Akadémiát. Hasonló intézmény nem létezett Délkelet-Európában. Az akadémia első ülését július 17-én tartotta, alapszabályát Napóleon október 3-án hagyta jóvá. A szervezet által kitűzött célok között – a tudományok és az irodalom ápolása mellett – a földművelési, ipari, kereskedelmi fejlesztés és az ezzel kapcsolatos oktatás szerepelt. Az első alapszabályban nem szerepelt külön feladatként a görög nyelv és a kultúra fejlesztése, csak röviden utalnak az irodalomra, a bölcsészetre mint a természettudományokkal együtt fejlesztendő tárgyra. A szigetek statisztikai felmérését is tervbe vették, Korfuét Vlaszópulosz készítette el.⁶⁷

Az akadémia állandó és levelező tagjait nemcsak a görög területekről, hanem a Francia Birodalomból vagy Európa más részeiről választották.⁶⁸ A katonai és a polgári adminisztráció vetélkedése a Jón Akadémia esetében különösen élénken jelentkezett. Bessières az akadémiát fontosabbnak tartotta, mint általában egy közintézményt, hiszen szerinte ennek révén lehetséges a szigetek statisztikai felmérése, az erőforrások feltárása, a Francia Császársághoz történő integrálás. Hosszú távú francia fennhatóságra készült, így az intézmény állami ellenőrzését tervezte. A császári megbízott és az általános kormányzó eltérő állásfoglalása az akadémia arculatának kialakításában is megmutatkozott.

Egy francia tiszti csoport nem értett egyet az akadémia arculatával, s új szabályzat kidolgozását támogatta: az Institut de France mintájára három szekcióra bontotta volna (természettudományok és matematika, politikai tudományok és etika, irodalom és művészetek). A császári megbízott titkára egy 12 szekcióból álló változatot terjesztett elő, hogy megkönnyítse a statisztikai felmérést (történelem, antikvitások, topográfia, fizika, földművelés, ipar, kereskedelem, természettudományok, irodalom, művészetek, erkölcsök, oktatás, politika, orvostudomány). Bessières fölöslegesnek tartotta, hogy a hármass felosztás ilyen súllyal foglalkozik a humán tudományokkal, szerinte a falvakban nem nagyon lehetett művészetről és szépirodalomról beszélni.⁶⁹

Az akadémia tagjai megpróbálták elősegíteni a közoktatást, közművelődést. 1811. november 26-án elfogadták a módosított alapszabályt.⁷⁰ A rendes tagokat három szekcióba sorolták – azaz megvalósult a francia tisztek által is támogatott korábbi tervezet –: természettudományi és matematikaiba, etika- és politikatudományiba, irodalmi és szépművészetibe. Összeírások készültek az oktatási, művelődési intézményekről – iskolákról, könyvtárakról –, nemcsak a Jón-szigetekre, hanem az egész görög nyelvterületre vonatkozóan, majd 1812 után a görögök által külföldről alapítottakról.⁷¹

Az új szabályozás tükrözte a gazdasági érdekeket és a kulturális értékeket hangoztatók közötti vitát, de egyfajta kompromisszumot is jelentett. Mindkét tárgykörben számos tanulmány látott napvilágot. A görög nyelv és a kultúra terjesztése bekerült az akadémia második szabályzatába, de már nem nagyon valósulhatott meg. Főként emiatt bírálta a testületet Adamándiosz Koraísz.⁷² Leveleiben az ókori görögökre hivatkozott, s nehezményezte, hogy az akadémia idegen kifejezéseket és szokásokat vett át. Zavarta, hogy a használt nyelvek között a görög a harmadik helyre szorult, mert szerinte a nemzeti nyelvnek elsőbbséget kellene élveznie. A kérdést összekapcsolta az oktatással is, azt javasolta: tanítsák az iskolákban az ógörögöt, és pártolják az idegen szavaktól megtisztított köznyelv terjesztését.⁷³

Az első és az 1824-ben újjáalakított, második Jón Akadémiának vitathatatlan érdemei vannak a 19. századi görög kultúra terjesztése terén. Noha Bessières meglehetősen ironikusan nyilatkozott a hétszigeti szépművészet fejlődéséről, ekkor született meg az újjörög szobrászat, grafika és érmeművéség, 80 tanulóval megnyílt az első görög művészeti iskola. Felcsendültek az első újjörög zeneszerzők akkordjai, s alapítványok jöttek létre a nép felvilágosítása érdekében. A második Jón Akadémia a szigetek görög államhoz csatlósáig működött.⁷⁴

Már elérték a Francia Császárságot a hatodik koalíció seregei, amikor Korfu – utolsóként a külbirtokok közül – még tartotta magát. Napóleon az európai hadszíntereken elszenvedett vereségek hatására hivatalosan 1814. április 23-án mondott le a szigetről. Május 1-jén vette át Donzelot általános kormányzó Gore brit ellentengernagy levelét, amelyben tájékoztatta a franciaországi változásokról, és a sziget átadását kérte. Az általános kormányzó május 18-ra összehívta a gerúziát, tájékoztatta a terület tagjait az eseményekről, majd az angolok fennhatóságát megkérdőjelezve, a „Franciák Császára” helyett a „Franciák Királya” nevében átadta az erődöt.⁷⁵ A térségnek különös, jelképes szerepe volt a francia külpolitikában, hiszen az elsők közt megszerzett (1797) és az utolsóként elvesztett (1814) szigetcsoportról van szó. Napóleon maga is nagy jelentőséget tulajdonított Korfu szigetének és erődjeinek.

A bécsi kongresszuson – majd az követően is – az orosz szolgálatban álló Joánisz Kapodisztriasz jelentős erőfeszítéseket tett a szigetek önállóságának, a lakosság jogainak biztosítása érdekében. Ennek ellenére az 1815. november 5-én aláírt jóniai egyezményben a szigetcsoport brit protektorátus alá került, és csak 1864-ben csatlakozhatott az időközben létrejött független Görögországhoz.⁷⁶

A francia uralom azonban nem múlt el nyomtalanul. A köztársasági franciák a polgári szabadságjogok kihirdetésével, a gazdasági fejlesztéssel, az első görög nemzeti nyomda létesítésével igényt és lehetőséget teremtettek a szigetlakóknak a függetlenség követelésére. A francia forradalom eszméi Rígasz Velesztinlisz, majd követője, Hrisztolórosz Perevosz révén sokáig hatottak a Jón-szigetek és a szárazföld görögségére.

A második koalíció háborúja során a terület a szultán vazallusává vált, miközben a cár is védnökséget gyakorolt fölötte. A Hétsziget Egyesült Köztársaság volt az első újkori görög államalakulat. Az orosz flotta érkezése után Usakov admirális rögtön alkotmányt adott a Jón-szigeteknek. Az első alaptörvényt 1800-ban, 1803-ban és 1806-ban újabbak követték, mivel hol a görögök, hol a védnök hatalmak voltak elégedetlenek az újonnan kialakított politikai rendszerrel. Az alkotmányokban jelentős helyet foglalt el a három hatalmi ág – a törvényhozó, a végrehajtó és a bírói hatalom – gyakorlásának módja, az ortodox egyház kiemelt szerepe és az oktatás fontossága. A Hétsziget Köztársaságban lett először az újjörög a hivatalos nyelv.

Az 1797-ben kezdett gazdasági, katonai, oktatási, egészségügyi modernizációt a különböző védnökök tovább folytatták. A görögök is megtanultak alkalmazkodni a változó viszonyokhoz, így a császári franciák hatalmának időszakára már különböző orientációjú csoportok jöttek létre: a francia, az orosz és az angol „párt”. Az orosz irányzat legjelentősebb képviselője, a korfui születésű Joánisz Kapodisztriasz a cár szolgálatába állt, és posztját kihasználva sokat tett a független görög állam kialakításáért.

A gazdasági nehézségek nagyrészt abból adódtak, hogy a szigetek lakói az alapvető élelmiszerekből nem tudták kielégíteni szükségletüket. A helyzetet súlyosbították a háborús viszonyok, a kontinentális zárlat és a brit ellenbloká. Ennek ellenére a vizsgált két évtized alatt mélyreható változások zajlottak. Meghonosították a burgonyát, a kukoricát és a paradicsomot. Az infrastruktúra területén alapvető modernizációs lépéseket tettek a védnökök és a döntési helyzetbe kerülő görög politikusok. Tovább épült a szárazföldi úthálózat, és a szabad kereskedelem biztosításával nőtt a hajók száma és ürtartalma. Látványos építkezések zajlottak.

A velencei időszakban egyenrangúként kezelt római katolikus és a görögkeleti egyház helyzete megváltozott. Utóbbi politikai befolyása megnőtt a korfui ortodox püspökség visszaállításával. Ez az erőeltolódás jobban tükrözte a lakosság vallási arányait, mint a velencei időkben fenntartott egyenlőség. A papság szerepet vállalt az újjörög nyelv oktatásában és a tudományos életben.

Korszakalkotó fejlődés történt az oktatás, művelődés terén. 1805-ben Korfun nyílt meg az első újkori görög népiskola. 1808-ban ugyanitt alapították az első újjörög akadémiát, a Jón Akadémiát. Utóbbi feladatai közé tartozott a görög nyelv és kultúra ápolása mellett – a korszakban nem, de a térségben egyedülálló módon – a gazdaság fejlesztése is. Európa keleti felének összehasonlító vizsgálatához az újjörög történelemnek ez a nagyon sajátos fejezete gazdagon kiaknázható anyagot kínál.

Jegyzetek

- ¹ *Hahner Péter* (összeállította, fordította, a jegyzeteket készítette): A nagy francia forradalom dokumentumai. Osiris K., Bp., 1999. 474–477.
- ² *Moszónasz, N.*: Isztorfa tu elinikú éthnusz. O elíniszmosz ipó xéni kiriarhfa (periódosz 1669–1821). Turkokratía–latinokratía. Athén, 1975. 390–392.
- ³ *Sztanyiszlavszkaja, A. M.*: Rosszija i Grecija i konce XVIII – nacsala XIX veka. Polityika Rosszii v Jonicseszkoj reszpublike 1798–1807 gg. Moszkva, 1976. 63.
- ⁴ *Moszónasz*: i. m. 392.
- ⁵ A konstantinápolyi konvenció szövegét közli franciául: *Martens, F. G.*: Supplément au recueil des principaux traités d' Alliance... I–VIII. kötet. Göttingen, 1802–1819. II. kötet 276–282., oroszul: *Narocsnyickij, A. L.* (főszerk.): Vnyesnyaja polityika Rosszii XIX i nacsala XX veka. Dokumenti Rosszjiszkovo Minisztjersztva inosztrannih gycl. I. sorozat. I–VIII. kötet (1801–1815). Moszkva, 1960–1972. I. kötet 704–706.
- ⁶ *Moszónasz*: i. m. 394., 397.
- ⁷ *Martens*: i. m. II. kötet 551–552., 556–557.
- ⁸ *Konsztandákisz-Hiónisz, N.*: Szigkritiká paruszászi ton trón szindágmaton tisz Eptániszu Politász 1800, 1803, 1806. In: Praktiká tu Pémttu Diethnúsz Panjóniu Szinédriu. Argosztóli–Lixúri, 1986. május 17–21. Argosztóli, 1989. 341.
- ⁹ *Moszónasz*: i. m. 394. és *Konsztandákisz-Hiónisz*: i. m. 344.
- ¹⁰ *Hitrisz, J.*: Eftanisziótki Dimokratía. To krátosz ton eptá éton me ta tría szindágmata. Korfu, 1996. 99.
- ¹¹ *Konsztandákisz-Hiónisz*: i. m. 343., 345.
- ¹² *Moszónasz*: i. m. 394–395., *Hitrisz*: i. m. 78–81.
- ¹³ Joánisz Kapodisztriasz (1776. Korfu – 1831. Náplion) Andóniosz Marfa Kapodisztriasz fia. 1794-től Velencében, majd Padovában tanult. 1797 végen tért vissza Korfura, az orosz–török fennhatóság idején a korfui katonai kórház igazgatója volt, 1803-tól államtitkár. 1808–1822-ig orosz diplomáciai szolgálatban állt, külügyi államtitkárként sokat tett a független görög állam elismertetéséért, amelynek aztán ő lett az első elnöke. Életről ld.: *Ars, G. L.*: J. Kapodisztria i greeceszkoje nacionalno-oszvodogyityelnoje dvizsenyije 1809–1822 gg. Moszkva, 1976.
- ¹⁴ *Moszónasz*: i. m. 395., *Hitrisz*: i. m. 86–87. A későbbi zákinthoszi, kefalóniai zavargásokról Mocenigo teljhatalmú cári megbízott is beszámolt Sándor cárhoz intézett levelében 1802. május 7-én. *Narocsnyickij*: i. m. I. kötet 199–202.
- ¹⁵ A bizottság előzménye a nagy francia forradalom során 1792 és 1795 között működő Közbiztonsági Bizottság, illetve magyar analógiája az 1848–1849-es Közbátorsági Bizottság.
- ¹⁶ *Hitrisz*: i. m. 82–83.
- ¹⁷ *Moszónasz*: i. m. 396., *Hitrisz*: i. m. 83–85.
- ¹⁸ *Moszónasz*: i. m. 397.
- ¹⁹ *Konsztandákisz-Hiónisz*: i. m. 343–346.
- ²⁰ *Moszónasz*: i. m. 397.
- ²¹ *Hitrisz*: i. m. 99.
- ²² *Konsztandákisz-Hiónisz*: i. m. 343., 345.
- ²³ Uo. 346.
- ²⁴ *Hitrisz*: i. m. 90.

- ²⁵ Sztilianosz Vlaszópulosz (Korfu, 1748–1822) Nikifórosz Theotókisz iskolájába járt Korfun, aztán a padovai egyetemen szerzett jogi doktorátust. Már a velencei időszakban is tanácsos volt. 1801-től a jón gerúzia tagja. 1804-től vezetői bírói pozíciókat töltött be, 1806-ban lett Leikáda prítánosza. A második francia fennhatóság idején segített a Jón Akadémia alapításában, lapkiadásban működött közre. Írt Korfu történetéről. 1807–1814-ig korfui prítános volt, ekkor részletes statisztikai művet írt Korfuról. *Candariász, J.*: Isztoria tisz Kérkirasz mésza apó tusz drómusz ke ta kandúnia tisz. Athén, 1992. 32–33.
- ²⁶ *Moszhónasz*: i. m. 397.
- ²⁷ *Narocsnyickij*: i. m. III. kötet 527–529. 737–738.
- ²⁸ *Moszhónasz*: i. m. 397–398., *Konsztandákisz-Hiónisz*: i. m. 343–344.
- ²⁹ *Hitríz*: i. m. 97–99.
- ³⁰ *Konsztandákisz-Hiónisz*: i. m. 342., 344., 346. Mavrojánisz, J. 1889-es kétkötetes műve az eddigi legteljesebb monográfia a szigetek történetéről a napóleoni háborúk idején. Ld. a 35. jegyzetet.
- ³¹ A görög történeszek a franciák 1807–1814-ig tartó, második uralmát a szigeteken a „császári franciák” időszakának nevezik, hogy elkülönítsék az 1797 és 1799 közötti periódustól, amikor Franciaország államformája még a köztársaság volt.
- ³² Az orosz–francia békeszerződés szövege: *Szász Erzsébet* (fordította, bevezetőt írta): A tiltsi béke (1807. július 7.). *Documenta Historica* 2. Szeged, 1992. A béke- és barátsági, valamint a szövetségi szerződés szövege: *Narocsnyickij*: i. m. III. kötet 631–646.
- ³³ *Narocsnyickij*: i. m. III. kötet 646–649., *Correspondance de Napoléon I-er*. Publié par ordre de l'Empereur Napoléon III. I–XXIV. kötet. Paris, 1858–1868. XV. kötet 502–506.
- ³⁴ *Moschopoulos, D.*: Administration publique et idées politiques dans les îles ioniennes pendant la seconde domination française (1807–1814). Thèse de doctorat. Párizs, 1990. 22.. Organisation Provisoire du Gouvernement Septinsulaire. Empire Français au nom de sa majesté l'Empereur des Français et Roi d'Italie, Napoléon I-er. In: Korfui Megyei Levéltár: Arhía Nómu Kerkírasz, Korfu Történeti Levéltár: Isztorikón Arhíon Kerkírasz (a továbbiakban: IAK), Arhíon Thiszkiasz (a továbbiakban: Arh. Thr.) 144/3.
- ³⁵ *Moszhónasz*: i. m. 400., *Mavrojánisz, J.*: Isztoria ton Jónion nízson arhoméni to 1797 ke lúgsza to 1815. I–II. kötet. Athén, 1889. II. kötet 185–187.
- ³⁶ *Moschopoulos*: i. m. 71–72., 76.
- ³⁷ *Rodocanachi, É.*: Bonaparte et les îles Ioniennes: Un épisode des conquêtes de la République et du Premier Empire (1797–1816). Paris, 1899. 212., *Sziorórasz, J. A.*: O Áli paszász ke o avtokratorikí Gáli tisz Eptániszu (Néa sztíhía apó to anékdoto arhío tu C. Berthier). In: Dodóni 3. Joánina, 1974. 284.
- ³⁸ *Moschopoulos*: i. m. 76., 93., *Mavrojánisz*: i. m. II. kötet 194., *Sziorórasz*: i. m. 285.
- ³⁹ *Moschopoulos*: i. m. 12–13., 51., 189.
- ⁴⁰ *Baeyens, J.*: Les Français à Corfou (1797–1799 et 1807–1814). Athén, 1973. 68.
- ⁴¹ *Sziorórasz*: i. m. 285., *Rodocanachi*: i. m. 210–211.
- ⁴² *Moszhónasz*: i. m. 400.
- ⁴³ *Moschopoulos*: i. m. 76., 93.
- ⁴⁴ Uo. 157–166.
- ⁴⁵ A gazdasági fejlesztésekről ld. *Anoyatis-Pelé, D.*: Six rapports français concernant les îles Ioniennes et le continent voisin (1798–1809). Korfu, 1993. és *Uő*: To odikó diktío tisz Zákinthu katá ta téli tu 18-u ke tisz árhesz tu 19-u eóna. In: A Szinédriu i ikiszmi tisz Zákinthu apó tin arheoíta méhri to 1953. Zákinthosz, 1989. október 20–22. Athén, 1993.
- ⁴⁶ Szent Szpirídon ereklyéjét 1456-ban Konstantinápolyból szállították Korfura.
- ⁴⁷ *Metálinosz, J. D.*: I ekliszía tisz Kérkirasz. Diahronikí episzkopísi. Korfu, 1999. 31.
- ⁴⁸ *Papajeorjós, Sz. K.*: Isztoria tisz eklisziasz tisz Kérkirasz. Apó tisz szisztászeosz avtísz méhri tu nin. Korfu, 1920. 128.
- ⁴⁹ *Moschopoulos*: i. m. 194–208.
- ⁵⁰ *Cicíliaz, P.*: Isztoria ton Kithíron. I–II. kötet. Athén, 1993–1994. II. kötet 220–221. A 2. cikkelyben meghagyták, hogy a szabályozást görög nyelven kell közzétenni a szigeteken. A 3. cikkely értelmében az elnöknek kell végrehajtania a határozatokat.
- ⁵¹ *Metálinosz*: i. m. 32.
- ⁵² Ez nem egyedi jelenség, Magyarországon és Kelet-Európában sok helyütt jelentősek voltak a zsidó – és a korszakban már a görög – kereskedők és a pénzügyekkel foglalkozó személyek.
- ⁵³ A korfui zsidók – az 1524–1622-ig tartó időszak kivételével – elkülönített városrészben laktak. *Moschopoulos*: i. m. 210.
- ⁵⁴ Uo. 210–214. A szerző megemlíti, hogy a korfui rendőrfőnök 1808. október 2-án kelt parancsában megtiltotta a zsidó vallású személyek nyugalmának és biztonságának háborgatását. Ha ilyen rendeletre volt szükség, bizonyára nem lehetett olyan egyértelmű a társadalmi integráció lehetősége. (Uo. 404.)

- ⁵⁵ *Moschopoulos*: i. m. 121–122., *Idroménosz, A. M.*: I próti en Kérkira Dimószia Szholí 1805–1824. Athén, 1890. 3–5.
- ⁵⁶ IAK, Ijionomfa 198. A kiadás dátuma 1805. október 23., október 25-én Joánisz Kapodisztriasz felügyelő egészítette ki és hagyta jóvá.
- ⁵⁷ *Idroménosz*: i. m. 9.
- ⁵⁸ *Moschopoulos*: i. m. 124–125.
- ⁵⁹ Kithérán a második francia fennhatóság idején is csak a sziget fővárosában működött iskola, a falusi iskolák létesítésére nem maradt idő. Az angolok 1814-ben alapítottak népiskolát a szigeten. *Ciclliasz*: i. m. II. kötet 210.
- ⁶⁰ *Moschopoulos*: i. m. 126.
- ⁶¹ 1813-ban Párizsba, a Művészetek és Mesterségek Akadémiájára utazott 30 fiatal Korfuról. *Baeyens*: i. m. 103.
- ⁶² *Moschopoulos*: i. m. 127–134.
- ⁶³ Musztoxídisz Hérodotosz fordított, A. Idroménosz nyelvtankönyvet írt, az egész görög lakosság körében ismert volt a nevük.
- ⁶⁴ *Bókosz, G. D.*: Les Français et la typographie heptanésienne. In: La Révolution Française et l'hellénisme moderne. Actes du III-e colloque d'histoire, Athén, 1987. október 14–17. Athén, 1989. 194–197.
- ⁶⁵ IAK, Arh. Thr. 144/3.
- ⁶⁶ *Bókosz*: i. m. 203.
- ⁶⁷ *Vlaszópulosz, Sz.*: Sztatiztike-isztórike perí Kérkirasz ídiszisz (szerk.: Cícasz, A.). In: Kerkiraíka Hroniká. XXI. kötet. Korfu, 1977.
- ⁶⁸ *Frankiszkósz, E. N.*: O Koraisz ke i Jonikí Akadímia (1808–1814). In: O Eranisztsz. Athén, 1965.) 39.
- ⁶⁹ *Moschopoulos*: i. m. 141–143.
- ⁷⁰ *Frankiszkósz*: i. m. 193.
- ⁷¹ *Vlaszópulosz, Sz.*: i. m. 10.
- ⁷² A Jón Akadémiához fűződő viszonyát – számos forrással készült cikkében – részletesen elemzi *E. N. Frankiszkósz*: i. m. 177–198. Koraisz 1810-ben a párizsi Collège de France-ban a görög nyelv professzora volt, jelentős szerepet játszott az újjörög nyelvújító mozgalomban.
- ⁷³ *Frankiszkósz*: i. m. 183–184.
- ⁷⁴ *Likízsasz, M. G.*: I isztoria tisz Ióniu Akadímiasz. Athén, 1993. 7–10. A Jón Akadémia tanárai szervezték meg 1837-ben az athéni egyetemet. A második akadémia munkáját segítette többek között Dionisziosz Szolomósz és köre. Szolomósz Zákinthoszon született, de élete jelentős részét Korfun töltötte. Ő írta a görög himnusz szövegét, s korfui lakásában ma a Szolomósz Múzeum látható.
- ⁷⁵ *Rodocanachi*: i. m. 229.
- ⁷⁶ *Szász Erzsébet* (fordította és sajtó alá rendezte): A Hét Sziget Köztársaság és Kapodisztriasz. Documenta Historica 20. Szeged, 1995. 6–9., *Martens*: Supplément VI. kötet 663–667. Területéről: *Pándi Lajos* (összeállította): Köztes-Európa 1763–1993. Térképgyűjtemény. Osiris–Századvég, Bp., 1995. 124. 2 300 km²-en kb. 200 000 lakosa volt.